

DIGIHUMAUS-RAPORTTI 2023

Ratkaisuja sujuvalle Suomelle

DIGI- JA
VÄESTÖTIETO-
VIRASTO

Luottamus on
tulevaisuuden
valttikortti

DIGIHUMAUS-RAPORTTI 2023 RATKAISUJA SUJUVALLE SUOMELLE

Sisällys

- 1 Johdanto
- 3 Tulevaisuuden muutostrendit
- 4 Ongelmien kompleksisuus lisääntyy
- 5 Digitalisoituminen on kaikkialla
- 6 Väestö ikääntyy ja monimuotoistuu
- 7 Ympäristön ja talouden suhde on muutoksessa
- 8 Turvallisuusympäristö monimutkaistuu
- 9 Ratkaisut sujuvalle Suomelle
- 10 Palvelujen kehittämisen tasot

Johdanto

Julkaisimme vuonna 2020 Digihumaus-raportin, jossa määriteltiin viisi toisiinsa kietoutunutta ja tulevaisuuteemme vaikuttavaa megatrendiä. Toisiaan seuranneiden kriisien jälkeen on tullut aika päivittää trendit vastaamaan tämän hetken kehityskulkuja. Myös niiden väliset vuorovaikutussuhteet muuttuvat. Yhden trendin korostuessa jokin toinen voi jäädä taka-alalle. Esimerkiksi heikentyvä turvallisuustilanne Euroopassa voi viedä huomion ilmastonmuutokselta ja tehdä energiasta ympäristökysymyksen sijasta huoltovarmuusasian.

Suomi ja Eurooppa ikääntyvät ja monimuotoistuvat, ilmastonmuutos ja luontokato muuttavat kaikkea elettyä ympäristöä ja ennennäkemättömän nopea teknologinen kehitys ja digitalisaatio muuttavat totuttuja tapoja. Vihreä digitaalinen siirtymä eli siirtymä vähähiiliseen yhteiskuntaan sekä digitalisaation hallinta vauhdittavat koko eurooppalaista innovaatioympäristöä. Samanaikaisesti olemme kohdanneet niin kansainvälisen pandemian, Euroopassa käytävän sodan sekä todistaneet globalisaation ideaalien pirstoutumista ja demokratian ja autokratian keskinäistä kamppailua. Paluuta vanhoihin tapoihin ja turvalliseen normaaliin ei ole näköpiirissä. Järjestelmiä, yhteiskuntia ja vaikkapa digitalisaatiota koskettavat monenkirjavat ja haastavat kysymykset vastuullisuudesta ja ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävämmästä tulevaisuudesta.

Vuonna 2022 julkaisimme Digihumaus-raportissa neljä skenaarioita digitalisaation tulevaisuudesta luottamuksen ja yhteistyön akseleilla. Kuten todettua, globaalit kehityskulut vetävät meitä keskenään hyvin päinvastaisiinkin suuntiin. Siksi on väliä, ketkä pääsevät ääneen, kun puhumme tulevaisuudesta. Vaikka Suomena voimme olla digitaalisia julkisia palveluita rakentaessa

matkalla kohti syvemmän ja paremman yhteistyön maailmaa, on meilläkin petrattavaa luottamuksen säilyttämisessä, eriarvoisuuden kitkemisessä, osallisuuden parantamisessa ja turvallisuuden tunteen vahvistamisessa. Vain tarmokkaasti rakentamalla teemme luottamukseen ja tasa-arvoon perustuvasta digitalisoituvasta yhteiskunnasta voittavan valtin globaalissa kilpailussa demokraattisten, harvainvaltaisten ja autoritaaristen hallintojen välillä.

Tässä Digihumaus-raportissa julkaistujen viiden megatrendin avulla tarkastelemme Digi- ja väestötietoviraston näkökulmasta meihin vaikuttavia keskeisiä muutosvoimia. Esittelemme raportissa myös neljä virastomme toimialaan liittyvää kehitysehdotusta lähitulevaisuutta varten. Toteutuessaan ne edistäisivät Suomen Digikompassin elämäntapahtumalähtöisyyttä korostavia tavoitteita, parantaisivat kansalaisille näkyvää asiakaskokemusta ja hyödyntäisivät täysimääräisesti digitaalista infrastruktuuriamme. Turbulentteina aikoina meidän tulee pysähtyä jaetun tilannekuvan äärelle, jotta tunnistamme jokaisen merkityksellisen roolin yhteen kytkeytyneessä, kompleksisessa yhteiskunnassamme. Näin voimme uusiutua, sopeutua ja tehdä 2020-luvun tulevaisuudesta omamme.

Tulevaisuuden muutostrendit

01

Ongelmien kompleksisuus lisääntyy

Kohtaamamme kompleksiset ongelmat ovat piinallisen vaikeita ratkottavia. Digitalisaation, moninaistuvan väestön ja ilmastonmuutoksen kaltaisia ilmiöitä voi ratkoa vain systemaattisesti, verkostomaisella yhteistyöllä ja johtamisella. Kompleksisuuden lisääntyessä tarvitaan joustavuutta ja ennakoitua.

Elämme uutta ”normaalia” jatkuvan kriisin aikaa, jossa poikkeustilat jatkuvat limikkäin ja kriisit kytkeytyvät toisiinsa. Tämän vuoksi on uhkana, että julkishallinnon toiminnasta tulee jatkuvaa reagoitua uusiin kriiseihin. Oma-aloitteiseen uudistustyöhön ei silloin jää aikaa ja voimavaroja. Siksi jatkuvassa kriisissä on entistäkin tärkeämpää muodostaa mahdollisimman monipuolinen kokonaiskuva tilanteesta. Sen luominen on mahdollista, kun eri toimijat tuovat siihen oman panoksensa kukin omasta näkökulmastaan. Julkishallinto voi luoda itselleen toimintatilaa kompleksisessa pysyvien epävarmuuksien maailmassa vain viranomaisten ja muiden toimijoiden verkostomaisella yhteistyöllä, seikkaperäisellä varautumisella ja ennakoituvuudella.

02

Digitalisoituminen on kaikkialla

Digitalisoituvassa arjessa muutoksen on perustuttava kestäviin arvoihin.

Nopeankin teknologisen kehityksen keskellä on varmistettava, että inhimillinen ja turvallinen vuorovaikutus on mahdollista kaikille.

Digitaalisen kehityksen nopeus haastaa totut tekemisen tavat. Uudet teknologiat voivat tuoda julkishallinnon toimintaan lisää tehokkuutta, mutta viranomaisten velvollisuus on yhdistää suorituskyky ihmiskeskeisiin toimintatapoihin. Palvelujen digitalisaatiosta siirrytään yhä enemmän niiden automatisaatioon. Samaan aikaan julkisen hallinnon on pidettävä kiinni ihmisten yhdenvertaisuudesta ja kurottava kiinni digitaalisia kuiluja. Yhtälö on vaikea, sillä teknologia kehittyy usein nopeammin kuin esimerkiksi lainsäädäntö uudistuu. Julkishallinnon on uutta teknologiaa soveltaessaan otettava huomioon myös luotettavuus ja turvallisuus, eikä innovaatioita voi ottaa käyttöön ilman tarkkaa pohdintaa niiden riskeistä ja mahdollisuuksista. Globaalilla tasolla digitalisaation hallinnasta käydään kovaa kamppailua eri yhteiskuntavisioiden välillä: kehitetäänkö maailmaa eurooppalaisen arvoperustan, markkinaehtoisuuden vai autoritarisuuden ehdoilla?

03

Väestö ikääntyy ja monimuotoistuu

Väestö ikääntyy ja huoltosuhde heikkenee. Muutoksessa on myös käsityksemme siitä, mitä on olla suomalainen: arvomme muuttuvat ja maahanmuuton myötä yhteiskunta moninaistuu. Kumpikin trendi vaatii julkiselta hallinnolta uudenlaisia kykyjä toimia ja palvella kansalaisia.

Suomi monimuotoistuu: muutoksessa ovat niin suomalaisten arvot, äidinkielet kuin sosiaaliset suhteetkin. Suomen sisäinen muuttoliike maakunnista asutuskeskuksiin ja niitä ympäröiviin seutukuntiin jatkuu. Työperäinen maahanmuutto voi parantaa Suomen haastavaa huoltosuhdetta, mutta maamme alueet hyötyvät siitä hyvin epätasaisesti. Eriarvoisuus ja eri ihmisryhmien eriytyminen toisistaan on piinaava ongelma myös alueiden ja kaupunkien sisällä. Alueiden erkanevat kehityssuunnat lisäävät vastakkainasettelua ja yhteisymmärrys ratkaisuihin voi lipua yhä kauemmaksi. Sekä palvelurakenteessa että palveluiden kehittämisessä on kiinnitettävä enemmän huomiota nopeasti muuttuvaan suomalaisuuteen, palveluiden saavutettavuuteen sekä niiden tuottamisen tehokkuuteen. Nopea ja arvaamaton teknologinen muutos vaikuttaa myös aloihin, joiden on aiemmin arveltu olevan turvassa muutokselta. Elinikäisen oppimisen ja työn ohessa oppimisen merkitys kasvaa ja työmarkkinoilla on kysyntää yhä moninaisimmille taidoille.

04

Ympäristön ja talouden suhde on muutoksessa

Ilmastonmuutos ja luontokato pakottavat tekemään valintoja rajallisten resurssien välillä. Samalla nämä trendit luovat myös uusia mahdollisuuksia. Vihreä digitaalinen siirtymä mullistaa niin talouden kuin julkisten palvelujenkin toiminnan.

Ilmastonmuutoksen ja luontokadon aiheuttama ekologinen kriisi asettaa rajat ihmiskunnan toiminnalle, kun merkittävä osa maailman maista on sitoutunut kriisin hillintään. Siirtymät digitaaliseen ja vihreään tulevaisuuteen sitouttavat meitä uudella tavalla kestävään maailmaan. Tämä näkyy esimerkiksi EU:n ja Yhdysvaltain koronan jälkeisissä elvytyspaketeissa. Teknologisesti merkittäviä muutoksia ovat mm. fossiilittomien energianlähteiden kasvava kysyntä, vihreä ICT ja voimistuva datatalous. Haasteena on EU:n komissionkin mukaan se, miten digitaalinen ja vihreä siirtymä saadaan aidosti kytkettyä yhteen ns. kaksoissiirtymäksi, jossa siirtymät vahvistavat toisiaan. Sähkösyöppö datatalous ei saa tehdä tyhjäksi ilmastotavoitteita ja sen täytyy perustua ihmiskeskeisyyteen ja luottamukseen. Näitä pelisääntöjä EU yrittää eri lakipaketeilla ajaa eteenpäin. Tosin riskinä voi olla, että digitaalinen kilpailukykyämme jää jälkeen. Hiilijalanjäljen lisäksi julkisella sektorilla pitää miettiä myös hiilikädenjälkeä. Niin yrityksiä kuin julkista sektoriakin vaaditaan kiinnittämään laajasti huomiota vastuullisuuteen. Vihreä energia muuttui energiakriisin keskellä ilmasto-kysymyksestä huoltovarmuustekijäksi.

05

Turvallisuus- ympäristö monimutkaistuu

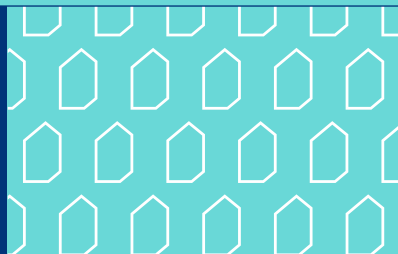
Kansainvälisen politiikan epävarmuus, useiden asioiden kriisiytyminen samaan aikaan ja globaali polarisaatio luovat hybridiuhkia. Riippuvaisuus teknologiasta lisää uhkien ja vahinkojen laajuutta sekä niiden vaikutuksia yksilöille, yhteisöille ja yhteiskunnalle.

Perinteinen sodankäynti on palannut Eurooppaan. Suomi etsii paikkaansa ja rooliansa keskipitkällä aikavälillä uusissa turvallisuuspoliittisissa järjestelyissä. Uusvanhojen turvallisuuspoliittisten uhkien lisäksi kyberrikollisuus vaarantaa turvallisuuden. Se hyödyntää uutta teknologiaa salamannopeasti ja skaalautuvasti. Tekoäly ja sen erilaiset sovellutukset ovat jo nyt täällä ja kvanttietokoneiden arvioidaan murtavan nyt käytetyt salausten menetelmät jopa kymmenen vuoden sisällä.

Myös informaatioturvallisuus on uhan alla. Väärä tieto ja epäluottamus leviävät sirpaleisessa digitaalisessa maailmassa yhä nopeammin, kun ihmisten turvallisuudentunnetta järkyttää pandemia tai sotilaallinen konflikti. Teknologialla on yhä merkittävämpi rooli suurvaltataistelussa. Digitalisaation hallinta jakautuu yhä selkeämmin demokraattisen, harvainvaltaisen ja autokraattisen hallinnan välillä. Venäjän hyökkäyksen myötä EU:n rooli kansainvälisenä toimijana muuttuu: strategista autonomiaa ja digitaalista itsenäisyyttä rakennetaan puolijohteiden, kvanttilaskennan ja tekoälyn kaltaisilla elintärkeillä aloilla.

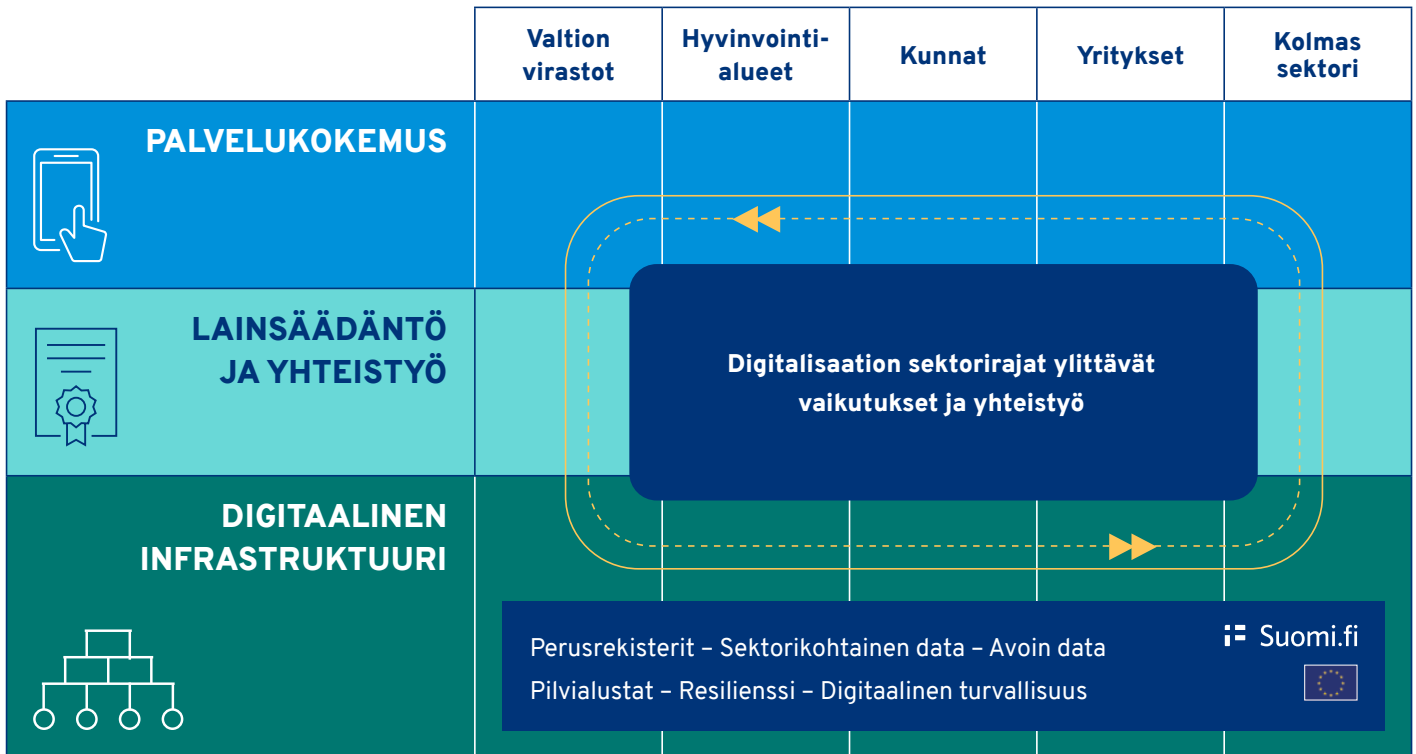
Ratkaisut sujuvalle Suomelle

DIGITAALINEN ENSISIJAISUUS	Velvoitetaan sähköinen asiointi ensisijaiseksi asiointimuodoksi heille, jotka siihen kykenevät.
IHMISLÄHTÖINEN EDUNVALVONTA	Sähköinen asiointi mahdolliseksi edunvalvojille. Edunvalvontavaltakirjat laajasti käyttöön sähköisesti. Automaation lisääminen edunvalvojen valvonnassa.
KUOLLEEN LÄHEISEN ASIOIDEN HOITO SÄHKÖISEKSI	Kuolinpesien sähköinen asiointi mahdollistetaan kehittämällä kuolinpesien osakasrekisteri, perukirja ja testamenttirekisteri sähköiseen muotoon.
MAAHANMUUTON SUJUVOITTAMINEN	Maahanmuuttajan sähköinen tunnistaminen ja asiointin aloittaminen jo lähtömaassa. Hyödynnetään etärekisteröintimenetelyllä luotuja henkilötunnuksia, jotta maahanmuuton asiakas voidaan yksilöidä prosessin alusta lähtien.

Palvelujen kehittämisen tasot

PALVELUITA JA TOIMINTAA ON KEHITETTÄVÄ USEALLA ERI TASOLLA SAMANAIKAISESTI.

Digitalisaatio on paljolti toimintatapojen muutosta, ei pelkkää teknologista kehitystä. Yhteentoimivuutta ja sujuvuutta tavoittelevassa yhteiskunnassa ei voida keskittyä pistemäisesti yksittäisten palveluiden ja niitä koskevan erityislainsäädännön kehittämiseen. Kansalaiselle näkyvää palvelukokemusta, hallinnon toimintatapoja, lainsäädäntöä ja taustalla olevaa digitaalista infrastruktuuria tulee kehittää yhtäaikaaisesti ja se pitää tehdä verkostomaisessa yhteistyössä viranomaisten, yritysten ja kolmannen sektorin kesken. Jotta valtakunnallinen palvelutarjonta voidaan turvata, on tarpeen tiivistää eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä kehittää joustavampia ja kansalaisten palvelutarpeeseen paremmin kohdennettuja asiointimuotoja. Eteenpäin katsova yhteistyö vahvistaa niin digitaalista turvallisuutta kuin yhteiskunnan resilienssiä. Perusrekisterejä, avointa dataa ja julkishallinnon digitaalisia alustoja, kuten Suomi.fi-palveluja, on hyödynnettävä entistä laajemmin yhdessä sektorikohtaisen datan kanssa. Yhteiskäyttöisten alustapalveluiden, kuten pilvialustojen avulla vältetään päällekkäisiä investointeja ja niistä syntyviä kustannuksia.

